

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора Захарченка Петра Павловича

на дисертацію Саблука Сергія Анатолійовича

**«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗЛОЧИННІСТЮ
В УКРАЇНІ У 1922 – 1960 РР.», подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія
держави і права; історія політичних і правових учень**

З огляду на подану здобувачем Саблуком С. А. до спеціалізованої вченої ради дисертаційну роботу під назвою «Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922-1960 рр.» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, як офіційний опонент, вважаю за необхідне висловити такі міркування :

Важливим атрибутом будь-якої дисертаційної роботи є **обґрунтування актуальності обраної теми дослідження**, яка у цій частині передбачає певну триєдність, а саме : доводить ступінь важливості теми на даний момент і в даній ситуації; переконує у необхідності вивчення і вирішення означеної проблеми для суспільства; пояснює потребу її вивчення для загального пізнання. З усіма складовими елементами обґрунтування актуальності теми дослідження, як видно із тексту дисертації, здобувач успішно свпоровався.

Особливо імponує умотивованість у частині виявлення ролі історико-правових досліджень протидії злочинності. Автор абсолютно резонно зазначає, що саме цей пласт наукових знань у комплексі з кримінологічними напрацюваннями закладають наукові підвалини для обґрунтованих узагальнень, висновків і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення

Вх. №	4630	20	р.
"13"	09		
кількість аркушів:			
осн. док.	9	додаток	—

механізму кримінально-правового контролю за цим загрозливим для суспільства та національної безпеки України протиправним явищем.

Результати історично-правового аналізу реальних процесів протидії злочинності залежать подекуди від відсутності єдності в поглядах щодо термінологічного визначення поняття «контроль за злочинністю». Таким термінам як «боротьба зі злочинністю», «війна зі злочинністю», «протидія злочинності», «контроль за злочинністю» надається не лише різноманітне, а й подекуди діаметрально протилежне смислове навантаження, або вони застосовуються як рівнозначні, без чіткого категоріального розмежування. Перелічені терміни вимагають доктринальної аргументації на, власне, теоретичному рівні пізнання, спираючись на досвід попередників і історичної минувшини. Останній, наведений С. А. Саблуком аргумент, остаточно розвіяв сумніви у необхідності постановки наукової проблеми у площині, визначеній самим дисертантом.

Цілком резонною є мета дослідження, яка полягає у здійсненні історично - порівняльного аналізу основних форм кримінально-правового контролю за злочинністю в Україні впродовж 1922-1960 рр., визначення рівня його ефективності та внесення пропозицій щодо удосконалення національного механізму протидії злочинності в сучасних умовах. Можемо констатувати, що мета дисертаційної роботи досягнута. Свідченням тому є текст на с. 33 і 389, де зазначено, що автор вніс пропозиції до Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності щодо необхідності надання цільовій програмі боротьби із злочинністю статусу однієї із провідних програм загальнодержавного рівня, а її стратегія має розроблятися у рамках кримінально-превентивної парадигми, спрямованої на інтеграцію політичних взаємодій державного управління та громадянської активності як необхідної умови створення ефективної системи протидії злочинності. Крім того, здобувачем висловлено пропозицію щодо необхідності покласти в алгоритм подолання закладеної більшовицьким режимом субкультури насильства з

відповідною системою цінностей, зусилля інститутів держави, навчально-виховних закладів, громадянського суспільства, без системної і оперативної участі яких синдром «руського мира» може проявитись і в інших регіонах України.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації визначається рівнем забезпеченості джерельними матеріалами, документами як опублікованими, так і виявленими в архівах, спогадами сучасників подій, що досліджується, опрацюванням історіографічних надбань. Словом, комплексний аналіз використаних історичних та правових джерел є наріжним каменем достовірності зроблених дослідником висновків.

З урахуванням широкої емпіричної основи дисертаційного дослідження, що склали великий масив опублікованих матеріалів, які відображують державний і суспільний лад, право та судочинство в УСРР та УРСР, а також неопублікованих архівних документів кількістю понад 500 архівних справ з фондів ЦДАВО України та ЦДАГО України та використані нормативні джерела відповідних органів законодавчої та виконавчої влади радянської України, можна ствердно говорити про високий рівень достовірності узагальнень та висновків, здійснених дисертантом.

Доказовість результатів роботи забезпечена, крім іншого, глибоким опрацюванням теоретичних, історико-правових досліджень, праць з кримінології, кримінального права та процесу як вітчизняних авторів, так і зарубіжних, а також їхньою апробацією у наукових фахових часописах та наукових і науково-практичних конференціях різноманітних рівнів.

Наукова новизна одержаних результатів

Сформульована здобувачем С. Саблуком наукова новизна дійсно відповідає критеріям у частині того, що зміст та висновки дисертації підтверджують той факт, що однією з необхідних умов підвищення ефективності юридичного механізму протидії злочинності в Україні на сучасному етапі є інтеграція інноваційних підходів до вдосконалення кримінально-правового контролю за злочинністю з історичним досвідом його

формування і розвитку в умовах виникнення, поширення та трансформації більшовицького тоталітарного режиму в радянській Україні.

З виходом у світ монографії та дисертаційного дослідження, що сьогодні подане до захисту, історично-правова наука насправді збагатилася кількома положеннями, які мають істотно важливе значення для її розвитку. Вперше в узагальнено-концентрованому вигляді автором доведено, що засобами позасудового характеру в радянській Україні як і в СРСР безальтернативно наділялися органи Державного політичного управління, що є яскравим свідченням боротьби не з економічною чи іншими видами традиційної злочинності, а з політично мотивованим протестним рухом. Інше сформульоване положення, яке стосується періоду розгортання масових репресій та років Другої світової війни, яке містить висновок про існування тісного зв'язку між пануючою адміністративно-командною системою управління та конкретними політико-правовими рішеннями в сфері протидії злочинності, який вплинув на посилення методів насильства та репресій без щонайменших на те юридичних підстав, також є новаторським і достатньо обґрунтованим.

Третій, але не останній, на мою думку, елемент наукової новизни забезпечує висновок про те що в другій половині 1950-х – початку 1960-х років, здійснені правлячим режимом ліберальні перетворення в політичній і суспільній сферах, не змінили суті кримінально-правового контролю за злочинністю, він залишався на рівні «гонитви за показниками», що почасти сприяло фальсифікації звітності. Правоохоронна система, і це підтверджується здобувачем, надалі залишалась репресивною, орієнтованою на пошук ворогів і боротьбу з інакомисленням (с. 8 автореферату та с. 382-386). Звичайно, запропоноване автором визначення кримінально-правового контролю за злочинністю є абсолютно новим в нинішній вітчизняній юридичній науці і, переконаний, набуде широкого розголосу як у кримінальному праві, кримінально-процесуальному, так і у кримінології.

Інші положення, визначені як наукова новизна, безумовно, також мають право на вказаний статус.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях

Основні результати дисертаційної роботи С. А. Саблука викладені у монографії, на яку підготовлено і оприлюднено дві позитивні рецензії, опубліковані у фахових виданнях юридичного профілю, а також у авторефераті, 22 наукових статтях, 6 із яких - в іноземних часописах.

Науково-практичні результати роботи були оприлюднені автором на 11 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Теоретичне і практичне значення наукових результатів

Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що автор, охопивши фактично усі сфери використання власних творчих здобутків, визначив перспективні напрямів у розв'язанні проблем, пов'язаних з розробленням відповідної моделі юридичного механізму контролю за злочинністю та наукової концепції з її вдосконалення, що підтверджується актами впровадження у діяльність Вінницького краєзнавчого музею та Національної академії внутрішніх справ. Матеріали дисертаційної роботи у частині термінологічної визначеності понять і категорій уже використовуються у освітній діяльності Вінницьким кооперативним інститутом та Технологічно-промисловим коледжем Вінницького Національного аграрного університету. Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності окремі рекомендації С. Саблука вже нині використовує як методологічний орієнтир у дотриманні правила досягнення смислової однозначності понять, юридичного стилю мислення, що вважається обов'язковою умовою правотворчої діяльності, про що свідчать відповідні акти впровадження.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Робота побудована відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, є логічною, структурні елементи взаємопов'язані між собою,

висновки – обґрунтовані та доказові, рекомендації – доцільні та витребувані для удосконалення теорії і практики контролю за злочинністю в сучасних українських реаліях.

Матеріали дисертації і автореферату викладено в науковому стилі, літературною державною мовою, зміст вступної частини та висновків автореферату відповідають змісту основних положень дисертації.

Дисертація і автореферат оформлені відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. про «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань».

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Дисертаційне дослідження С. Саблука потребує неупередженої, критичної оцінки, оскільки її автор претендує на найвищий у науці статус - доктора юридичних наук із спеціальності «Історія держави та права». Отже, вважаємо за необхідне висловити свої міркування з цього приводу, а саме:

-по-перше, подекуди, як на нашу думку, здобувач зловживає використанням статистичних даних, які почасти не несуть жодної інформації для теми дослідження і важко кореспондуються з її метою. Так, на сторінці 272 він подає інформацію про кількість оскаржених вироків, на с. 270 – вказує обсяги земель різноманітного правового режиму у Західній Україні, на с. 360-361 – статистика вчинених злочинів за географією та їхніми видовими ознаками тощо. Видається, в контексті теми дисертаційної роботи, а саме там, де мова йде про контроль чи протидію злочинності доцільно демонструвати статистику розкритих злочинів, показувати причини та умови, які перешкождали покращенню статистики протидії злочинності. Словом, пріоритетним для дослідника мало бути не з'ясування кількісних показників здійснених у республіці протиправних діянь, а причини низького чи високого відсотка розкриття чи, відповідно, не розкриття злочинів, особливо на тому етапі, який в історіографії називається періодом «тоталітарного більшовицького режиму»;

-по-друге, для того, щоб показати результати дієвості кримінально-правового контролю на місцях, вбачається за необхідне ширше використати матеріали із фондів обласних архівів України. У них міститься пласт документів, які свідчать про форми і методи здійснення контролю злочинності на місцях. Дії багатьох служб правопорядку та їхніх співробітників були достатньо далекими від вимог радянського законодавства, особливо в частині дотримання прав і свобод людини і громадянина. У 1920-1930-х роках названий блок документів у формі зведень направлялися до обласних органів виконавчої влади та до районних, міських, обласних комітетів більшовицької чи пізніше комуністичної партії. Тут також можна виявити інформацію про кількість осіб із числа співробітників правоохоронних органів та фабули справ, проти яких розпочиналося і велося кримінальне провадження за фальсифікацію чи за інші правопорушення, здійснені співробітниками відповідних органів. Узагальнення такого матеріалу, переконаний, дало би відповідь на питання про практичну складову здійснення злочинів представниками тих інститутів влади, які покликані боротися з ними;

-по-третє, дефініція «кримінально-правовий контроль», що цілком резонно звучить не лише у назві дисертації, а й у її тексті, безперечно, передбачає передусім аналіз кримінального та кримінально-процесуального законодавства радянської України. У хронологічні рамки дослідження потрапили, принаймні, два кримінальних і два кримінально-процесуальні кодекси, ухвалені у 1920-х роках, які Сергієм Анатолійовичем надто мляво коментуються. Якщо на с. 92-95 дисертації аналізу Кримінального кодексу УСРР 1922 р. відведено 4 аркуші, то на с. 117-119 аналізу Кримінального кодексу УСРР 1927 р. усього 3 аркуші, при цьому частина коментарів цитується із матеріалів інших дослідників (І. Бойка та П. Захарченка). Аналіз Кримінально-процесуального кодексу 1922 р. у частині, що стосується теми дисертаційного дослідження, не виявлений. На моє глибоке переконання,

автору варто було би показати причини зміни кримінально-правової політики радянської України у період першої хвилі кодифікації 1920-х років;

-по-четверте, у ході викладу науково-дослідного матеріалу здобувач достатньо рівномірно розглядає проблему контролю за злочинністю відносно адміністративно-територіальної географії України. Однак Донбасу приділена особлива увага. Приклади злочинних проявів найбільше представлені саме по цій частині України. Щоправда, причини такої ретельної уваги автором не називаються. У процесі прилюдного захисту маю надію почути розлогішу відповідь на закономірне запитання щодо певного дисбалансу у територіальному представництві при викладенні дослідницького матеріалу;

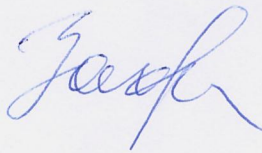
-по-п'яте, хочу звернути увагу членів спеціалізованої вченої ради, наукових керівників та консультантів на такий парадокс поданої до захисту роботи. Сергій Анатолійович Саблук підготував і видав у 2016 р. монографію під назвою «Кримінально-правова протидія злочинності в Україні у 1922-1960 рр.», обсягом 24 друкованих аркуші, а нині захищає дисертацію обсягом лише у 16 друкованих аркуші. Основні положення його наукових пошуків знайшли відображення у тексті монографії, з якими науковий світ познайомився ще рік тому. Не бачу сенсу захищати дисертацію, коли монографія удвічі більша за розміром, а Міністерство освіти і науки України за новими правилами щодо захисту дисертаційних робіт не заперечує проти захисту за опублікованою науковою розвідкою. Чи, можливо, я помиляюся?;

-по-шосте, здобувач досі користується термінами із більшовицького минулого. Так, на с. 94 він веде мову про «боротьбу влади насамперед із **куркульством**». На с. 140 мовиться про «викорінення **куркульського** бандитизму». У подальшому також неодноразово звучить термін «куркуль», що був винайдений як альтернатива «незаможному» селянству, яке, начебто, повсюдно підтримувало більшовиків. Насправді, сформульована більшовицька ідеологема спрямовувалася проти справжніх сільськогосподарських товаровиробників. Автор, на жаль, не спромігся критично оцінити зазначену дефініцію.

З огляду на вищезазначене вважаю, що попри висловлені зауваження, дисертаційне дослідження «Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922-1960 рр.» є самостійною глибоко доказовою працею, що спирається на багатий джерельний матеріал як історичний, так і правового характеру, відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13 «Порядок присудження наукових ступенів і присудження вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567, а її автор Саблук Сергій Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри історії права та держави юридичного
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Петро Захарченко

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НДН
КАРАУЛЬНА Н.
07.09

